

• *До нашите читатели* •
• *Editorial* •

ТЕСТОВЕТЕ И УЧИТЕЛЯТ

Добри ЛАЗАРОВ

Резюме. Учителят е основен и отговорен двигател на учебния процес. Използваните методически похвати, както и новите информационни технологии са в негова помощ за постигане на желаните образователни цели. Тестовите са добра форма на контрол по време на реализиране на учебния процес. Те дават добър резултат, когато са обект на дискусия със самите ученици върху резултатите от дадените отговори в това число и на грешните. Окончателната оценка обаче трябва да принадлежи на учителя. Тя е комплексна и почива върху резултатите от комплексния контрол, който той провежда по време на цялостния учебен процес. Пълното заместване на човека с машината би било пагубно за обществото.

Keywords: teacher, pupils, tests, assessment

Основната задача на всеки учебен процес е постигането на образователните цели. Тази задача се решава от всички участници в него. При това се търси сполучлив баланс между развиващата функция на обучението, насочена към усъвършенстване на личността с оглед нейните възможности, нейното гражданско възпитание и придобиването на конкретни и приложни знания. Пренебрегването на който и да е от тези елементи осакатява човека и обществото.

Като страна в учебния процес е и средата, в която той се провежда. Бурното развитие на информационните технологии доведе до съвсем естественото им проникване в учебната практика. Това обаче в никакъв случай не трябва да доведе до намаляване на ролята на учителя, разумен и отговорен участник, дори диригент на процеса. Едно погрешно разтълку-

вано надценяване на средствата за обучение може да доведе до поставяне в условията на съперничество човекът и машината, което би се оказало пагубно за човечеството.

Много често като изходна база за значимостта на преподавателя се използва твърдението, че знанията на всеки човек, в това число и на учителя, са ограничени. Към това се прибавят и съмнителните методични умения, и недостатъците в характера, и дори човешките слабости. Машината като че ли няма тези недостатъци. Макар и сътворена от човек, тя пренася най-добрите решения от хилядолетната човешка практика. При това има претенциите за безпогрешна и неподкупна. Това е безспорно една силна алтернатива на учителя. Лошо би било, ако тя се възприеме като водещо начало в учебния процес.

Степента на постигане на образователните цели е и ще бъде винаги обект на контрол и оценка. Те са един своеобразен път за преценяване на ефективността на учебния процес както по време на реализирането му, така и в края на всяка познавателна степен в системите на образованието. Тази преценка трябва да се прави както по отношение на развитие на личностните качества, така и по отношение на гражданското възпитание и конкретните приложими знания. Това е една трудна и комплексна задача, която в недалечното минало се възлагаше на учителя. Трябва да се добави, че окончателна оценка няма и тя непрекъснато се допълня в хода на реализацията и от непрекъснатото обучение на личността. Това негласно поставя като една от най-съществените задачи на образованието изграждането на собствен метод на познание у всеки подрастващ, бъдещ гражданин на планетата.

В учебната оценъчна практика в последните десетилетия особено внимание се отделя на тестовете. Счита се, че добрият тест добре отразява образователните изисквания, че дава възможност да се преценят знанията и тяхната приложимост, и дори в известна степен някои от качества на личността. Счита се още, че той е свързан с изискванията на конкретни стандарти, свързани с образователните цели на всяко образователно ниво. Въпросът е дали наистина той прави това по-добре от учителя?

За съжаление този въпрос се поставя на обществено обсъждане, което носи непрофесионален характер. Емоционални отговори поставят ролята на учителя на по-заден план. Дори отговорни работници в областта на просветата разчитат, че тестовете ще намалят корупцията в образованието. Голям брой от родителите и учениците не са чужди на идеята, че тестът е по-подходящ от “неукият” или “злият” преподавател, и в условията на една криворазбрана демокрация сричат престижа на учителя. Историята на педагогиката показва промяната в мястото на учителя в учебния процес. Той е авторитет при Аристотел, а по-голям и по-знаещ приятел при Песталоци

и Коменски, но винаги е бил уважавана личност. В настоящата статия се опитваме да защитим мястото на учителя, което всеки ден става все по-важно и престижно, без това да се отчита в неговия обществен статус.

Смятаме, че изготвянето на един единствен тест, който да оцени степента на постигане на образователните цели е невъзможно. Съмнително е дали това може да се постигне и с няколко теста, въпреки отдавна известните и прилагани тестове за интелигентност, за знания, дори за решаване на задачи.

Тестовите са съставени от подходящо подбрани въпроси и задачи. Могат да са по-лесни и по-трудни. Да са с подчертаване на верния отговор - резултат на готови знания, на разсъждения или на налучкване. Големият брой задачи и въпроси гарантират допускането на голяма достоверност при крайния резултат. Съставянето на тестове има сериозна научна основа. Преценява се тяхната надеждност, тяхната валидност. Но това са критерии с относителна стойност, доколкото се отчитат резултати от извадката на използвания тест и на експертна оценка. И това не е най-голямата беда. Възможно ли е наистина най-фундаменталните, дори най-важните проблеми на науката и на обществената практика да се решат с отбелязване върху един от посочените отговори. Многократно сме правили и ползвали тестове. Трудно е, когато в учебното съдържание са попаднали недостатъчно прецизирани понятия и представи. Тази трудност е неизбежна. Пропуските дори са нужни. В хода на самия учебен процес учителят ще обърне внимание на тях, ще дискутира степента на неточност, ще постави дори проблеми, които чакат своето решение. Това повишава мотивацията сред учениците и превръща урока в час, в който младежите могат да потърсят своето персонално решение и изява. Може и да сгрешат. Няма нищо по-поучително от грешката, особено ако се търси истината.

При използване на тест за определяне на оценката това тайнство на учебния час се губи. При теста няма дискусия, няма корекции, няма собствено мнение. Има само да или не. А колко са въпросите, по които и големите учени могат да дадат еднозначни отговори? Така от въпросите в теста съставителите по необходимост елиминират най-интересните, въпросите, които развиват личността. Остават по-елементарните, тези за утвърдените верноподаници. Има опасност обучението да се превърне в дресировка, в изграждането на повърхностна ребусна култура.

Ще се намерят привърженици на мисълта, че заслужават внимание поне два варианта за достигане на развито човешко общество. Единият е пътят на постепенното повишаване на общата грамотност и комуникативни възможности на подрастващите, а другият — профилираното съобразено с възможностите на всяка личност, обучение. Първият път изглежда много съблазнителен като първи етап. От училището трябва да излизат граж-

дани с елементарна грамотност, познаващи и съблюдаващи законите, добри строители на бъдещото общество. Такива са нужни винаги. Тяхното ниво при следващите поколения постепенно ще се повишава. Така накрая ще се достигне и до втория вариант. Може да се спори дали този път е полезен за младежите с по-големи възможности, дали не ги демотивира в най-подходящата възраст за усъвършенстване, но отговорът е също готов — най-способните винаги ще намерят път да се развиват. Важното е постепенното повдигане на средното ниво. Лично аз не съм съгласен с превръщането на просветния процес в технология за обучение на младежта в посредственост, но мога да се съглася и с факта, че поставянето на децата с по-големи възможности и интереси при трудни условия на развитие има и своя положителен ефект.

А какво ще стане с корупцията — корупцията в учебния процес? Тестовите няма да я премахнат. Ще се утвърди пазар на тестове, пазар на посредствената, но преценена като достатъчна култура. А учителите? Учител, който е възпитаван от учител, не може да бъде корумпиран.

Далеч съм от мисълта, че тези недостатъци на тестовата оценка са навлязли вече в нашата училищна практика. Тестът има своята роля в учебния процес. Тя е по-скоро текущо-контролна отколкото завършващо-оценъчна. Превръщането на теста за знания в дидактически тест може да изиграе огромна роля. Този анализ на резултата от контролата е част от учебния процес, а не негов завършек. Тестове трябва да се ползват през цялата учебна година и резултатите от тях да се обсъждат с учениците.

Учителят е, който има последната и окончателната дума. Той само може да оцени и то въз основа на проведената дискусия до каква степен ученикът е развил своите способности, какви са неговите възможности за бъдеща реализация. Защото той разговаря с него не скрит зад листчето хартия а го преценява в хода на неговия собствен познавателен процес. Само учителят може да постави реалната оценка.

Българският учител винаги е бил добре подготвен за своята мисия и високо ценен. Неговата работа е била винаги трудна и творческа. Голяма част от тестовите той трябва да прави сам. Да ги съставя с оглед образователните изисквания, нивото и интересите на своите ученици, дори съобразно собствените си преценки. Добрият учител ще съумее да използва беседата с учениците, беседа след попълване на теста за да достигне до оценката на достигнатото ниво на развитие, гражданско съзнание и приложни знания. Посредственият учител, ако системата поддържа неговото съществуване, ще използва готовите тестове като параван пред своята персонална отговорност, ограничени знания и чужди влияния. Учителят не е чиновник, който работи по предписания, а творческа личност. Затова е учител.

TEST VS. TEACHER

Abstract. The basic figure in school is the teacher. The teacher is responsible for the realization of the educational goals and the different learning/teaching methods combined with the new information-communication technologies are his/her tools in this direction. Undoubtedly the summative tests are proper instruments for an assessment of the pupils' achievements. However they will be of use if their results are an object of careful discussion between the teacher and his/her students. The final responsibility for pupils' assessment should belong to the teacher rather than to the machine. This assessment should have a complex character taking into account the overall teaching process in the school years rather than to emphasizing on incidental test records.

✉ **Professor D. LAZAROV,**
Department of General and Inorganic Chemistry,
University of Sofia,
1 James Bourchier Blvd., 1164 Sofia (BULGARIA)